

A BETŰÍRÁSOK

A betű megjelenése= szemléletváltozás

<ul style="list-style-type: none"> • korábbi írásrendszerek használata nehézkes; • a gondolkodás szintetikus szemléletét tükrözi; • a kép-szó- író a „szemével ír” a dolog képét látja maga előtt; • a szóban a gondolatot rögzíti	<ul style="list-style-type: none"> • a betű egyszerűvé teszi az írást (kevés jel); • analitikus gondolkodást feltételez; • a betű-író a „fülével ír” • a szóban a hangcsoportot rögzíti
---	--

---

emlékeztető:

- „akrofónia”
- nyelvhez kötöttség
- kevés jel, végtelen információ

Őse: a proto-sínai ábécé

(mai ismereteink szerint)

DE!

A föníciai ábécé terjed el, mert a föníciai (foinik) nép a Földközi-tenger medencéjében kereskedelemmel foglalkozik, távoli tengereken hajóznak; egyúttal kultúráját is közvetítene, az elterjesztik betűírást.

Tacitus a betűírásról

„Az egyiptomiak voltak, akik először ábrázolták a fogalmakat állatok alakjaival; s ezek az emberi emlékezet szerint legrégebb emlékek ma is köbe vésve láthatók; és ők az írás feltalálójának tartják magukat. A foinikok, minthogy a tengereken uralkodtak, tőlük vitték az írást Görögországba, s így dicsőséget nyertek, mintha feltalálták volna, amit csak átvettek.”

Az egyiptomi és a későbbi írásjelek egyezése

Egyiptomi	Phoenician	Early Greek	Latin
			A A A
			B B
			G G
			E E
			K K
			M M
			N N

A föníciai alfabétum

alef	béth	gimel	dáleth	hé	waw	zajin	héth	téth	jod	kaf
okör	ház	teve	ajtó	kapu	horog	fegyver		kéz	tenyér	
lamed	mem	nun	számeth	ajin	pé	sade	qof	rés	sin	taw
öszlöke	víz	kigyó	hal	szem	száj		fej	fog	kereszt	

A föníciai alfabétum 22 betűje, semita elnevezésük és – ahol tisztázott – a betűnevek jelentése

---

A föníciai írás jellemzői

- Sorok jobbról balra, vízszintesen haladnak;
- kezdetben nincs szóköz, később vonásokkal, pontokkal jelölik;
- a jelek csak mássalhangzókat jelölnek;
- 22 jel van.

Az ugariti betűírás

- A mai Szíria és Libanon területén tárták fel az i. e. 12. sz.-ban elpusztult Ugarit város romjait (forgalmas ókori kereskedőváros volt).
- Az itt talált ékírásos agyagtáblák 30 jelből álló betűírást tartalmaztak.
- Mássalhangzóírás, sok egyező jele van a föníciaival.

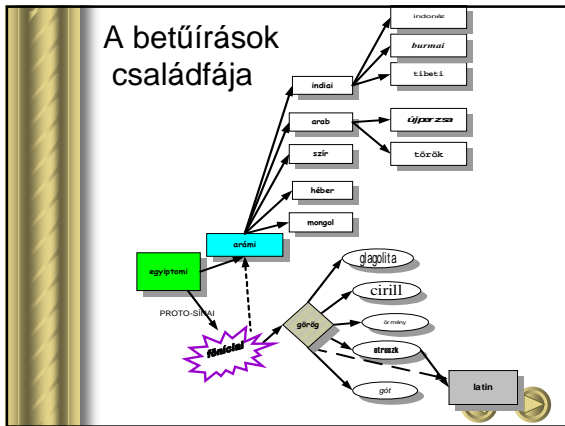

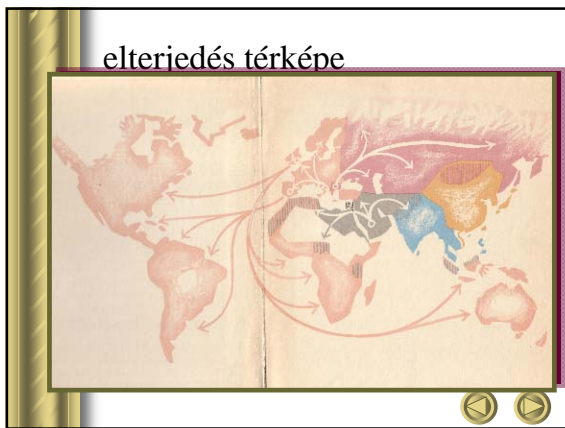

Héber írás

- föníciaiaktól átvett betűkkel i.e. 8. sz. kialakult egy ábécé; kevés emlék maradt: a Gezeri naptár;
- a babiloni fogság idején átvették az arámi betűket; gömbölyded, hajlékony írás;
- héber kvadrát írás: négyzetbe írható betűjelek;
- mássalhangzók jelölése mellékjelekkel (diakritikus jelekkel) történik: pontok és vonások a betűk alatt és fölött jelzik a magánhangzókat;
- iránya: jobbról balra

Héber írásemlék: a Teremtés könyvének első négy verse

בראשית ברא אלהים את השמים
ואת הארץ:
והארץ היתה תהו ובהו
והשד על פני תהום ורוח
אלהים כרחפת על פני המים:
ויאמר אלהים יהי אור ויהי האור:
ויברא אלהים את האור כייטוב
ויבדל אלהים בין האור
ובין השד:

Arab írás

- i. sz. 1. sz. arameusoktól átveszik az ábécét;
- változatai: kufi írás: szögletes betűk 7.sz. naszkhi írás: hajlékony, ívelt;
- iránya: jobbról balra
- 28 msh-ra csak 22 arámi jel van, a hiányzó betűket diakritikus jelek felhasználásával pótolták a 8. sz.-ban,
- írástechnika: pergamen, kő, agyagedény, pálmalevél, tevecsont, papír

---

Arab írásfajták

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَبَرَكَاتُهَا كَثِيرَةٌ وَفِيهَا آيَاتٌ لِّلَّذِينَ يَدَّبَّرُوا الصِّدْقَ

لَا تَنْقُضُهَا وَمَنْ يَنْقُضْهَا يَلْعَنُهَا وَاللَّعْنَةُ عَلَى الْفٰسِقِيْنَ

رَبِّ يَوْمَ يُكَيِّتُ مِنْهَا فَمَا صُرْتُ فِي غَيْرِهِ كَيْتٌ عَلَيْهِ

الْعَمَلِ الَّذِي كَانُ فَعَلْتُهُ وَرَأَيْتُ فِيهَا كَيْتٌ عَلَيْهِ

Arab kalligráfia

www.ArabCalligraphy.com

A görög ábécé

- A kialakulás: i.e. 8. sz. föníciai hatásra (bizonyítékai: neve, formája, sorrendje, iránya).
- 7. sz. iránya megváltozik: busztrófedon írásmód; 500 után balról jobbra;
- a magánhangzók jelölését meg kell oldani.

www.ArabCalligraphy.com

A görög írás

- 16 föníciai jelet a mássalhangzók jelölésére használtak;
- a magánhangzókat a feleslegesnek tűnő jelekből (alef: a, hé: e, héth: é, ajin: o; jod: i; waw: u) alakították ki.
- Önálló találmány:
  - Φ φ: ph
  - Ψ ψ: psz
  - Χ χ: kh
  - Ω: ó
- Mára 26 betűből 24 maradt.

www.ArabCalligraphy.com

Változatai

- Betűforma: dór (keleti) és ión (nyugati) ábécé létezett, alakja 9 betűnél lényegesen eltérő egymástól, az i.e. 5. sz.-tól a ion terjed el.
- monumentális vagy kapitális írás: kőbe vésett görög feliratok írásmódja;
- könyvírás: papíruszra írták; apró vonalakkal, hurkolásokkal díszített írásforma;
- kurzív írás: az írás „népies” változata;
- i.sz. 3. sz. uncialis írás: kerekded betűk;
- minuszkula: kisbetűs írás 9. sz.-ban tűnik fel.

---

görög írás

Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.
ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος, καὶ σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου, καὶ πνεῦμα θεοῦ ἐπέφερόν ἐπ’ αὐτὴν τοῦ ὕδατος.
καὶ εἶπεν ὁ θεὸς Γενηθήτω φῶς.
καὶ ἐγένετο φῶς.
καὶ εἶδεν ὁ θεὸς τὸ φῶς ὅτι καλόν, καὶ διεχώρισεν ὁ θεὸς ἀνά μέσους τοῦ φωτὸς καὶ ἀνά μέσους τοῦ σκότους.

ΣΕΜΑΡΑ ΤΡΚΛΕ
ΒΟΛΟΣ ΔΓΡΟΦΘΙΜΕ
ΝΟΙΧΣΕΝΟΦΑΝΤΟΙ
ΘΕΚΕ ΤΟΔΑΝΤΑΡΣΤΕ
ΕΔΕ ΣΑΟΠΡΟΣΥΜΕ Σ

© Ullmann 1992

A latin írás

- vitatott: görög vagy etruszk közvetítéssel??
- legkorábbi emlékek: a praenestei fibula lapis niger i.e.600.

Változatai: kapitális kvadráta

VELAMENACAN
VOTAFVTVRAE
DESCITQVETVE

Római kapitális, 4. század

- kapitális: merev, szögletes, négyzetbe írható kőbe vésték, csak nagybetű, szóközöket pont jelöli (i.e. 3. sz.-tól).
- emléke: Traianus császár oszlopa; a legérettebb formát mutatja.

Változatai: rusztika

- karcsú, kissé nyújtott betűfajta
- mellőzi a mértani szabályosságot
- papiruszra, pergamenre írták, pompeji ház falán is maradt emléke

ΛΟΝΙΑΣΙΝ·ΜΟΝΙΣ
ΥΙΟ·ΥΙΡΟΙ·ΗΘΕΒΙ·ΧΗ
Υ·ΛΙΝΥΣ·Η·Α·Ε·ΚΙΛΙ·Δ

Kapitális rusztika, 6. század

Változatai: kurzív

Handwritten Latin text in cursive script, showing a more fluid and connected style compared to the previous examples.

Régebbi római kurzíva, 41-54

- vázaltszerű, egyszerű változat,
- a betűk széttörözettek, íveket elhagyják, sorból kinyúlnak a betűszárak
- viasztáblára, papiruszra írták

Karoling könyvírás

A fejezetcímek csupa nagybetűvel (kapitális: caput= fejezet);
szöveg: jól olvasható kisbetűkkel.

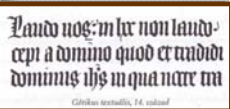

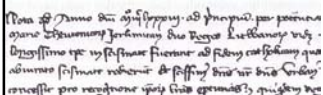
A gót betű

Gótus textuális, 14. század

a 12. sz. elején alakult ki a gótikus stílus, de a keskeny, hosszúkás, szögletes betűformák már a 11. sz.-ban megjelentek;

lassan írható, így kialakult a gót kurzív írás (folyóírás, a betűket egybe írják).

Gótikus kurzív, 1383-1389

A humanista írás

V i superum seue memorem uinomis ob
M ulta quoque & bello passus dum conde
I nferret q. deos lano: genus unde latin
A lbani q. patres, atque altæ moema ro

Humanista textuális, Itália, 1480

betűket
használnak

Germán rúnák

24 betűs, de van 16 betűs változat (normann) ezt nevezik „futhark”-nak (az első betűi összeolvasásával)

az etruszk írás alpesi változatából származtatják

ΛVIΛΓIΓΓIΓIΣAYIOAH

Germán rúnák egy negyz (Ausztria) bronzlemezén, Kr. e. 2. század – 4. század között

---

A glagolita és a cirill írás

9. sz. Cirill és Metód Morvaországba megy, Bibliafordítást készítenek, és a görög minuszkulából írást szerkesztenek: GLAGOLITA

40 betű: szögletes betűk, szorosan egymás mellé írják, de nem kapcsolják össze.

+	а	Ѡ	м	Ш	ш	Ѳ
Ѹ	б	Ѳ	н	Ѱ	щ	Ѵ
Ѵ	в	Ѵ	о	Ѳ	ъ	Ѡ
Ѳ	г	Ѳ	п	Ѳ	ы	Ѵ
Ѳ	д	Ѳ	р	Ѳ	ь	Ѵ
Ѵ	е	Ѳ	с	Δ	э	Ѵ
Ѳ	ж	Ѵ	т	Ѳ	ю	Ѵ
Ѵ	з	Ѵ	у	+	я	Ѵ
Ѳ	и	Ѳ	ф	Ѵ		
Ѳ	й	Ѳ	х	Ѳ		
Ѳ	к	Ѵ	ц	Ѳ		
Ѳ	л	Ѵ	ч	Ѳ		

A cirill írás

886. Kliment (Metód tanítványa) Bulgáriába utazik.

A görög uncialis betűkből szerkeszti ábécéjét:

43 betű

egyszerűbb vonalvezetésű

24: görög; 5 glagolita, a többi saját lelemény

---

cirill ábécé

Aa	rövid á
Бб	b
Вв	v
Гг	g
Дд	d
Ее	je
Ёё	jo
Жж	zs
Зз	z

A székely rovásírás

Nikolsburgi ábécé: 46 rovásírásos jel

Németh Gyula szerint: türk rovásíráscsaládhoz tartozik,

16 betű türknek tűnik, néhány görögre és glagolitára emlékeztet.

Írányja: jobbról balra

Rótták: szögletes betűformák, hangokat, hangcsoportokat is jelöltek.

---

stílus és írás 1.

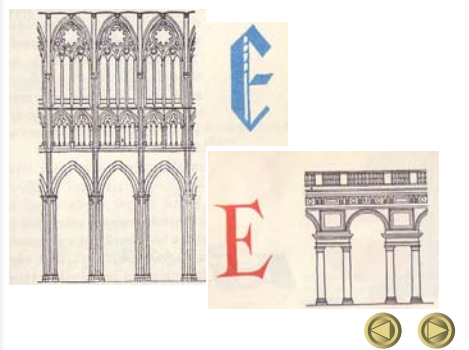

---

stílus és írás

---

stílus és írás

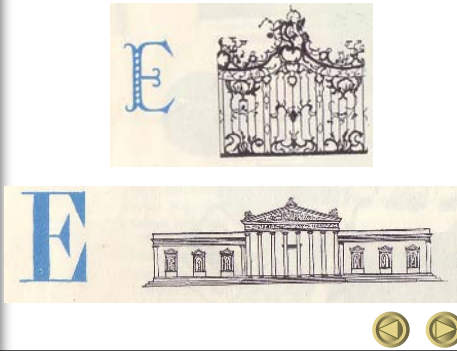

---

stílus és írás

Írásfejlődési alapelvek

- bonyolult rendszertől az egyszerű felé;
- a gondolkodás változásával együtt változik;
- a különböző népek írása nyelvtől függ;
- kor gondolkodása és az
- írástechnikai jellemzők befolyásolják a betűformákat

Felhasznált irodalom

- Kéki – Köpeczi Bócz: Az írás története Gondolat Bp. 1971.
- Kéki: Az írás története Vince kiadó Bp. 2000.
- Georges Jean: Az írás, az emberiség emlékezete
- Ceram: A régészet regénye Gondolat Bp. 1975.
- Várkonyi Nándor: Az írás és a könyv története Széphalom könyvműhely 2001.
- Jakó Zsigmond- Radu Manolescu: A latin írás története Európa Bp. 1987.
